

ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร*

อานนท์ จิตรประภาส. (2554). ปียมหาราชจอมกษัตริย์. กรุงเทพฯ: ยิปซี. 350 หน้า.

หนังสือเรื่อง “ปียมหาราชจอมกษัตริย์” เป็นหนังสือที่แต่งโดย อานนท์ จิตรประภาส ซึ่งได้รวบรวมความรู้จากเอกสาร หนังสือ และข้อมูลต่าง ๆ แล้วนำมาเขียนเป็นหนังสือเล่มนี้ โดยมีความละเอียดและค่อนข้างจะครบถ้วน ทั้งในด้านพระราชประวัติ พระราชจริยวัตร พระราชกรณียกิจ ซึ่งทำให้ผู้อ่านได้เรียนรู้เรื่องราวพระราชประวัติของพระองค์และบรมวงศ์ราชอิรราชโดยละเอียด หนังสือเล่มนี้ เกริ่นนำด้วยบทที่ 1 บรมวงศ์ราชอิรราช ที่อธิบายถึงประวัติของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยอธิบายว่า ทรงเป็นพระราชโอรสของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) และพระนางเธอ พระองค์เจ้ารำเพยภมราภิรมย์ ซึ่งปรากฏพระนามโดยพระเกียรติยศต่อมาว่า สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี เป็นสมเด็จพระบรม-

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำ สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
จังหวัดสงขลา 90110
E-mail: thongphon.p@psu.ac.th

ราชชนนี โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสมภพเมื่อวันอังคาร เดือน 10 แรม 3 ค่ำ ปีมะเส็ง เบญจศก จุลศักราช 1215 ตรงกับ พ.ศ. 2396 เทียบปฏิทินทางสุริยคติ ตรงกับวันที่ 10 กันยายน ค.ศ. 1853 ณ พระตำหนักเดิมตรงพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ในหมู่หนึ่งของพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท และทรงมีพระนามเดิมว่า “เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์” โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็น พระราชโอรสพระองค์ที่ 9 ในจำนวนพระราชโอรส พระราชธิดาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทั้งสิ้น 82 พระองค์ นอกจากนั้น ในบทยังอธิบายถึงพระเครื่องญาติ และการได้รับการสถาปนาของพระองค์ท่าน และหลังจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตเมื่อ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2411 เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ ถือเป็นพระราชโอรสพระองค์โต และมีสิทธิธรรมโดยตรงในการสืบราชสมบัติต่อจากพระราชบิดา โดยในบทยังได้อธิบายไว้ค่อนข้างละเอียด และได้สรุปตอนท้ายไว้ว่า บรมราชสกุลวงศ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นราชสกุลสายตรงของสองรัชกาล คือ พระราชบิดาเป็นพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ 4 ขณะที่พระบรมราชชนนีก็ทรงเป็นพระราชนัดดาในรัชกาลที่ 3 ซึ่งผู้แต่งหนังสือเล่มนี้ได้สรุปตอนท้ายว่า “สายราชสกุลของพระองค์เป็นสายตรงที่เข้มข้นโดยแท้จริง”

ด้านการศึกษาเมื่อทรงพระเยาว์ หนังสือเล่มนี้ได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจและทำให้ผู้อ่านได้ทราบว่าเหตุใดรัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชปรีชาสามารถยิ่งนัก ด้วยเพราะว่า พระองค์ได้เริ่มทรงพระอักษรในสำนักพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าบุตรี ขัตติยราชนารี ผู้ทรงรอบรู้ศิลปวิทยาทุกแขนง นอกจากนั้น พระองค์ยังทรงได้รับการศึกษาภาษาต่างประเทศจากนางแอนนา เลียวโนเวนส์ จนกระทั่งทรงผนวชเป็นสามเณร ครั้นเมื่อเสด็จออกฝ่ายหน้าแล้วได้เปลี่ยนมาทรงเล่าเรียนภาษาอังกฤษจากหมอมันเดเลอ สัทธาติอเมริกัน ส่วนวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ราชประเพณี โบราณคดี สมเด็จพระราชบิดาพระราชทานพระบรมราโชวาทฝึกสอนด้วยพระองค์เอง

ในบท “เสด็จครองราชย์หนแรก” มีเหตุการณ์สำคัญที่น่าสนใจ คือ การที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับจากทอดพระเนตรสุริยุปราคา ที่ตำบลหว้ากอ แขวงเมืองประจวบคีรีขันธ์ มาถึงกรุงเทพฯ ได้ 5 วัน ก็ทรงประชวรเป็นไข้ป่า ซึ่งเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ (รัชกาลที่ 5) ได้ตามเสด็จไปด้วยกลับมาก็ประชวรด้วยไข้ป่าด้วยเช่นกัน ซึ่งเหตุการณ์ประชวรดังกล่าวได้นำไปสู่การเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ทรงพระประชวรมาก ซึ่งก่อนที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเสด็จสวรรคต ได้แจ้งแก่เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ว่า “เจ้านายซึ่งจะสืบพระราชวงศ์ต่อไปภายหลังหน้า พระเจ้าน้องยาเธอก็ได้ พระเจ้าลูกยาเธอก็ได้ พระเจ้าหลานเธอก็ได้ ให้ท่านผู้หลักผู้ใหญ่ปรึกษากันจงพร้อม สุดแล้วแต่จะพร้อมกันเถิด ท่านผู้ใดมีปรีชาควรจะรักษาแผ่นดินได้ ก็ให้เลือกดูตามสมควร” อย่างไรก็ตาม หลังจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ เสด็จสวรรคต เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ก็ได้เรียกประชุมบรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และนิมนต์พระสงฆ์ 25 รูป มาเป็นสักขีพยาน ซึ่งพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงเทเวศร์วัชรินทรได้ตรัสขึ้นในที่ประชุมสรุปได้ว่า “พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

มีพระเดชพระคุณในการทำนุบำรุงเลี้ยงพระบรมวงศานุวงศ์ และมุขมนตรีผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวง พระคุณเหลือล้นนัก ไม่มีสิ่งใดจะทดแทนพระคุณได้ จึงขอให้ยกสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอฯ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ กรมขุนพิริยดิศประขานาถ ซึ่งเป็นพระราชโอรสพระองค์โตขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน” ซึ่งเมื่อที่ประชุมมีความเห็นพ้องเป็นเอกฉันท์ พระองค์จึงได้รับการทูลเชิญให้ขึ้นครองราชย์สมบัติต่อจากสมเด็จพระราชบิดา เมื่อทรงพระชนมายุ 15 พรรษา และมีเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จนกว่าพระองค์จะทรงมีพระชนมพรรษาครบ 20 พรรษาและทรงผนวชพระ โดยทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งแรกเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2411 นอกจากนั้น ในปี พ.ศ. 2413 พระองค์ได้เสด็จประพาสสิงคโปร์และชวา และปี พ.ศ. 2414 พระองค์ก็ได้เสด็จประพาสอินเดียและพม่า นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่พระมหากษัตริย์ในประเทศตะวันออกได้เสด็จประพาสต่างแดน ซึ่งการเสด็จประพาสต่างแดนของพระองค์ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณีหลายอย่าง เช่น เลิกใช้มหรสพมหาไทย และให้เปลี่ยนมาตัดผมแบบสากล ยกเลิกประเพณีหมอบคลานเข้าเฝ้าฯ เปลี่ยนมาเป็นยืนหรือนั่งเก้าอี้ และใช้วิธีการถวายคำนับ เป็นต้น

ในบทที่ว่าด้วย “เสด็จครองราชย์โดยสมบูรณ์” มีประเด็นที่น่าสนใจ คือ “วิกฤติวังหน้า” ซึ่งเกิดจากมีระเบิดขึ้นที่ตึกในวังหลวง ไฟไหม้ลุกลามไปถึงพระบรมมหาราชวัง ทำให้ทางวังหลวงเข้าใจว่าวังหน้าเป็นผู้วางระเบิด และไม่ส่งคนมาช่วยดับไฟ ส่วนกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ ก็เสด็จหลบหนีไปอยู่ในสถานกงสุลอังกฤษและไม่ยอมเสด็จออกมา เหตุการณ์นี้สร้างความตึงเครียดอยู่ถึงสองสัปดาห์ จนกระทั่งเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เดินทางกลับมาจากราชบุรี และเข้ามาใกล้เกลี้ยเหตุการณ์จึงคลี่คลายไปได้ โดยอังกฤษและฝรั่งเศสถือว่าเหตุการณ์ครั้งนั้นเป็นการเมืองภายในของสยาม จึงไม่เข้ามาเกี่ยวข้องและยุ่งเกี่ยวแต่อย่างใด

บทที่ 5 หัวข้อ “พระภรรยา และพระเจ้าลูกยาเธอ” จากการลำดับตำแหน่ง พระมเหสีนางสนม พระราชโอรส พระราชธิดา โดยทำให้ผู้วิจารณ์ทราบว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ภูมิลอดุลยเดชฯ เป็นพระราชนัดดาของสมเด็จพระศรีสุริยวรินทราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าพระนามเดิม คือ พระองค์เจ้าหญิงสว่างวัฒนา พระราชอิสริยยศสุดท้ายในรัชกาลที่ 5 คือ สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี โดยพระองค์ทรงเป็น “พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์สว่างวัฒนา” แห่งรัชกาลที่ 5 และพระองค์ทรงเข้ารับราชการเป็นพระภรรยาเจ้ารัชกาลที่ 5 ขณะทรงมีพระชนม์ 16 พรรษา และดำรงพระอิสริยยศเป็น “พระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระราชเทวี” นอกจากนี้ ในบทนี้ยังได้กล่าวถึง สมเด็จพระอัครราชเทวี ซึ่งมีเพียงพระองค์เดียว คือ “สมเด็จพระนางเจ้าสุพัชรมารศรี พระอัครราชเทวี” ตำแหน่งพระอรรคชายาในรัชกาลที่ 5 มี 3 พระองค์ ตำแหน่งพระราชชายา มีพระองค์เดียวในประวัติศาสตร์ไทย คือ “พระราชชายา เจ้าดารารัศมี” ในตำแหน่ง “เจ้าจอมมารดา” มีทั้งสิ้น 29 พระองค์ ในตำแหน่ง “เจ้าจอม” มีมากกว่า 40 พระองค์ กล่าวโดยสรุปตอนท้าย ผู้เขียนได้อธิบายไว้ว่า “พระภรรยาเจ้าในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้นมีที่พระองค์หาทราบไม่ หากแต่เท่าที่รู้ คือ ในจำนวนภรรยาเจ้าที่กล่าวมาทั้งหมดในหนังสือเล่มนี้ มีพระราชโอรส

33 พระองค์ และพระราชธิดา 44 พระองค์” โดยต้นสกุล “กิตติยากร” องค์ต้นราชสกุล คือ “พระองค์เจ้า-บรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ” มีพระนามเดิมว่า “พระองค์เจ้ากิตติยารวรลักษณ” ซึ่งทรงเป็นสมเด็จพระอัยกาของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลปัจจุบัน

บทต่อมากล่าวถึง “พระราชกรณียกิจ” ที่สำคัญ คือ การสร้างรถไฟสายแรก กรุงเทพฯ ถึง นครราชสีมา เมื่อวันที่ 1 มีนาคม ร.ศ. 109 (ตรงกับ พ.ศ. 2433) ในปี พ.ศ. 2417 โปรดให้ตราพระราชบัญญัติพิทักษ์เกษียณอายุของลูกทาส และทรงเลิกทาสสำเร็จในปี พ.ศ. 2448 ซึ่งนำไปสู่การมีอิสรภาพและความเท่าเทียมกันในสังคมมากขึ้น มีการทดลองใช้โทรเลขครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2412 ในปี พ.ศ. 2420 โปรดเกล้าฯ ให้ขยายงานโทรเลขเพิ่มขึ้น คือสายกรุงเทพฯ ถึงอำเภอบางปะอิน ต่อจากนั้นก็ทรงริเริ่มให้พัฒนาการโทรศัพท์เข้ามาทดลองใช้ในปี พ.ศ. 2424 ในปี พ.ศ. 2431 ทรงปรับปรุงการบริหารราชการแผ่นดิน โดยมอบหมายงานให้ละเอียดมากขึ้น ด้วยการเพิ่มกรมต่าง ๆ ให้มีมากถึง 12 กรม เช่น กรมยุติธรรม มีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับคดีความที่ต้องตัดสินคดีต่าง ๆ ทั้งทั้งแผ่นดิน เป็นต้น ในด้านการปกครองส่วนภูมิภาค โปรดให้จัดตั้งแบบมณฑลเทศาภิบาลขึ้นเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2437 จัดตั้งโรงพยาบาลศิริราช (เดิมชื่อโรงพยาบาลวังหลัง) เปิดดำเนินการเมื่อ 26 เมษายน พ.ศ. 2431 และจัดตั้งวิทยาลัยแพทย์ในปี พ.ศ. 2432 และทรงโปรดให้จัดตั้งสภาอุณาโลมแดง (สภาภาษาชาวไทย) เมื่อ ร.ศ. 112 และทรงประกาศยกเลิกโรงฝิ่นในกรุงเทพฯ ได้ถึง 400 แห่ง ในด้านกฎหมาย มีการสร้างประมวลกฎหมายอาญาขึ้นมาเพื่อให้มีความทันสมัย ให้ทัดเทียมนานาอารยประเทศ โดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญกฎหมายจากต่างประเทศมาดำเนินการให้ ด้านกิจการไฟฟ้า มีการพัฒนาและเริ่มจ่ายไฟฟ้าครั้งแรกในปี พ.ศ. 2433 และทรงโปรดให้พัฒนาการประปาขึ้นในปี พ.ศ. 2452 นอกจากนี้ ทรงโปรดให้ใช้ระบบธนบัตร และทรงตั้งกรมธนบัตรขึ้นมาเมื่อ 19 กันยายน พ.ศ. 2445

ในด้านการปฏิรูปการเมือง เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2417 พระองค์ทรงประกาศใช้พระราชบัญญัติตั้งสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน (Council of State) โดยพระองค์ได้แบบอย่างการตั้งสภาที่ปรึกษานี้มาจากการจัดตั้ง Conseil d'Etat ของประเทศฝรั่งเศส และทรงตั้งสภาที่ปรึกษาในพระองค์ (Privy Council) ซึ่งทรงได้แบบอย่างมาจากอังกฤษ นอกจากนั้น ยังมีการตราพระราชบัญญัติงบประมาณและประกาศใช้ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2433 และจัดทำแผนงบประมาณครั้งแรกในปี พ.ศ. 2434 นอกจากนั้น ยังทรงมีการปฏิรูปด้านต่าง ๆ อีกมากมาย ซึ่งผู้แต่งหนังสือได้สรุปไว้ในตอนหนึ่งว่า “การปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411 ถึง พ.ศ. 2453) นับเป็นช่วงประวัติศาสตร์ชาติไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองที่สำคัญมาก เพราะเป็นสมัยแห่งการปฏิรูปครั้งใหญ่ที่เรียกว่าเป็น “การพลิกแผ่นดิน” โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงดำเนินนโยบายการปฏิรูปบ้านเมืองเป็น 2 ระยะ ระยะแรกระหว่าง พ.ศ. 2416 ถึง พ.ศ. 2418 และระยะที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2434 ถึง พ.ศ. 2453”

บทที่ 8 กล่าวถึง “ร.5 กับประชาธิปไตย” ซึ่งในบทนี้ได้อธิบายเหตุการณ์สำคัญมากมายที่น่าสนใจ อาทิเช่น การเรียกร้องต้องการรัฐธรรมนูญของกลุ่มเจ้านายและข้าราชการใน ร.ศ. 103

ซึ่งเป็นปีที่ 17 ของการครองราชย์ได้มีเจ้านายและข้าราชการจำนวนหนึ่งที่รับราชการในสถานทูตไทย ณ กรุงลอนดอน และกรุงปารีส ได้ร่วมกันลงชื่อในเอกสารกราบบังคมทูลความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงการปกครองราชการแผ่นดิน ร.ศ. 103 ทูลฯ ถวาย ณ วันพฤหัสบดี แรม 8 ค่ำ เดือน 2 ปีวอก ตรงกับวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2421 โดยสาระสำคัญของคำกราบบังคมทูลมี 3 ข้อ คือ 1) ภัยอันตรายจะมาถึงบ้านเมือง เนื่องจากการปกครองในขณะนั้น 2) การที่จะรักษากันเมืองให้พ้นอันตราย ต้องอาศัยความเปลี่ยนแปลง บำรุงรักษากันเมืองแนวเดียวกับที่ญี่ปุ่นได้ทำตามแนวการปกครองของประเทศยุโรป และ 3) การที่จะจัดการข้อ 2 ให้สำเร็จ ต้องลงมือจัดการให้เป็นจริงทุกประการ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสตอบความเห็นของคณะที่กราบบังคมทูลจะให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองว่า “พระองค์ทรงตระหนักในอันตรายที่กล่าวมานั้น และไม่ต้องห่วงว่าพระองค์จะทรงขัดขวางในการที่จะเสียอำนาจซึ่งเรียกว่า แอบโซลูต”

ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ได้ทรงครองราชย์ ได้พัฒนาอย่างมากมายน มีการกระจายอำนาจ เช่น ที่มีเหตุการณ์การเรียกร้องให้มีรัฐบาล พระองค์ก็ได้มีเสนาบดีเป็นรัฐบาลเพื่อช่วยงานบริหารราชการแผ่นดิน โดยพระองค์มิได้ทรงรวบอำนาจไว้แต่พระองค์เอง อย่างไรก็ตาม สิ่งที่พระองค์ต้องการ คือ “คอเวนเมนต์รีฟอม” หมายถึง ให้พนักงานของราชการแผ่นดินทุก ๆ กรมทำการให้ได้เต็มที่ ให้ได้ประชุมปรึกษากัน ติดต่อกันได้ง่ายและรวดเร็ว ซึ่งเหตุการณ์ ร.ศ. 103 นี้ในเวลาต่อมา เจ้านายทั้ง 4 พระองค์ ได้เสด็จกลับจากต่างประเทศและทรงเป็นเสนาบดีในหลายกระทรวง ส่วนพระองค์เจ้าปฤษฎางค์นั้น ยังคงเป็นทูต ณ กรุงปารีส อยู่จนถึงปี พ.ศ. 2433 ถึงได้กราบบังคมทูลลาออกจากราชการ ต่อจากนั้นได้ไปบวชพระที่ลังกา ซึ่งพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ไม่ได้มีโอกาสรับราชการสนองพระเดชพระคุณ ผิดกับเจ้านาย 3 พระองค์ที่ได้ถวายความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดินในครั้งนั้น ซึ่งทรงเป็นกำลังสำคัญของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินสืบต่อมา นอกจากนั้น ในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ยังมีเหตุการณ์ที่สำคัญอีกคือการที่ เทียนวรรณ หรือ ต.ว.ส. วัฒนโก ได้เขียนสิ่งที่ตนคิดออกเผยแพร่ โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งเทียนวรรณวิจารณ์อย่างรุนแรง จนเป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต้องทรงตอบโต้ อย่างไรก็ตาม ผลของการปฏิรูปการเมืองการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในราชอาณาจักร เป็นผลจากการปกครองส่วนภูมิภาค ในรูปมณฑลเทศาภิบาลโดยมีศูนย์รวมอำนาจอยู่ที่กรุงเทพฯ ซึ่งทำให้ราชอาณาจักรไทยสามารถขยายอำนาจเข้าควบคุมพื้นที่ภายในพระราชอาณาจักรได้อย่างมีประสิทธิภาพ จนทำให้ผู้สูญเสียผลประโยชน์จากการปฏิรูปการปกครองพากันก่อปฏิกริยาต่อต้าน เช่น กบฏผู้มีบุญทางภาคอีสาน ร.ศ. 121 กบฏเมืองแพร่ ร.ศ. 121 และกบฏแขกเจ็ดหัวเมือง เป็นต้น

บทที่ 9 “ร.5 กับ การเสียดินแดน” บทนี้ทำให้เข้าใจประวัติศาสตร์การเสียดินแดนของประเทศไทยได้อย่างละเอียด เช่น การเสียดินแดนให้ฝรั่งเศส การต่อสู่ระหว่างไทยและฝรั่งเศส และต้องทรงยอมด้วยความไม่ทรงยินดี ด้วยการเสียเงิน 2,000,000 ฟรังก์ เป็นค่าเสียหายแก่รัฐบาลฝรั่งเศส

และความเอาใจใส่เปรียบของประเทศฝรั่งเศสที่มีต่อประเทศไทย ซึ่งมีเคยมีประเทศใดในโลกย่ำยีประเทศไทยมาก่อนมากเท่าประเทศฝรั่งเศส โดยในบทนี้มีประเด็นที่น่าสนใจ คือ จากการคุกคามของฝรั่งเศสในระยะแรก ๆ ทำให้อังกฤษซึ่งมีผลประโยชน์อยู่กับประเทศไทยมากมาย เกรงจะเกิดความเสียหายขึ้นจึงเจรจาทำการตกลงกับฝรั่งเศสและได้ทำสนธิสัญญาเมื่อ พ.ศ. 2439 หลังจากฝรั่งเศสได้ดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงไป 3 ปี โดยกำหนดให้ประเทศไทยเป็นดินแดนกันชนระหว่างอาณานิคมของทั้ง 2 ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งส่งผลให้ประเทศไทยเป็นเอกราชและอธิปไตยโดยไม่มีใครครอบครองมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนั้น อีกประเด็นที่น่าสนใจและได้ให้ความรู้ที่ถูกต้องในเรื่องการเสียดินแดน ตรังกานู กลันตัน ปะลิส และไทรบุรี ในปี พ.ศ. 2451 จากการที่อังกฤษได้รุกคืบมาตลอดในพื้นที่ดังกล่าวรวมไปถึงคาบสมุทรมลายู ผู้ต้นคิดในเรื่องการยกดินแดนดังกล่าวให้แก่อังกฤษ คือ นายเอ็ดวิด สโตรเบล ที่ปรึกษาราชการแผ่นดินชาวอเมริกัน ที่มารับราชการในไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2447 โดยนายเอ็ดวิด สโตรเบล ได้ให้เหตุผลไว้ว่า “รัฐบาลสยาม ไม่ได้รับประโยชน์ใด ๆ จากรัฐเหล่านั้น กลับต้องรับผิดชอบในการบริหารจัดการรัฐทั้งหลาย และในขณะเดียวกันก็ไม่สามารถปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพในการควบคุมรัฐเหล่านั้น โดยปราศจากการแทรกแซงของอังกฤษ ถ้าหากไทยยอมยกรัฐเหล่านั้นให้อังกฤษไปแล้ว จะเป็นการตัดปัญหาที่ยั่งยืนได้ สถานการณ์ของไทยจะเข้มแข็งขึ้น เพราะไม่ต้องรับผิดชอบในดินแดนส่วนที่ไม่ใช่ของไทยอีก การแทรกแซงของอังกฤษจะสิ้นสุดลง และไทยจะสามารถปกครองดินแดนส่วนที่เหลือได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น” ซึ่งจากการเจรจาระหว่างรัฐสยามกับอังกฤษอยู่นาน ในวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2451 กรมหลวงเทเวศวงศ์โรประการ เสนาบดีต่างประเทศของไทย และนายราฟ แพยฮิต ราชทูตอังกฤษประจำกรุงเทพฯ ได้ลงนามในสนธิสัญญาโดยมีใจความสำคัญว่า รัฐบาลไทยยอมยกสิทธิทางการปกครอง และการบังคับบัญชาเหนือดินแดนรัฐมลายู คือ ไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู และปะลิส รวมทั้งเกาะใกล้เคียงให้แก่อังกฤษ

นอกจากที่กล่าวมา หายหนังสือเล่มนี้ยังได้มีการสังเขปเหตุการณ์ รัชสมัยรัชกาลที่ 5 ที่สำคัญ ๆ ในตอนที่ทรงครองราชย์ อาทิเช่น 18 มีนาคม 2414 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสอินเดียและพม่า เป็นครั้งแรก โดยเรือพระที่นั่งบางกอก วันที่ 22 มิถุนายน 2415 สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) มรณภาพ เมื่อเวลา 24.00 น. บนศาลาใหญ่ วัดอินทวิหาร บางขุนพรหม วันที่ 21 มิถุนายน 2416 เกิดอหิวาตกโรคในเขตพระนคร ระบาดอยู่ 30 วัน มีคนตายเป็นจำนวนมาก วันที่ 17 พฤษภาคม 2419 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เสด็จก่อพระฤกษ์พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท วันที่ 1 มกราคม 2424 เป็นวันเสด็จพระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงพระนามว่า “สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ” พระองค์ได้รับสมัญญานามว่า “สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า” วันที่ 2 ตุลาคม 2424 ก่อเนติโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรแห่งแรก ที่วัดมหรณพาราม วันที่ 5 สิงหาคม 2430 ทรงสถาปนาโรงเรียนนายร้อย จปร. ขึ้น ข้างวังสราญรมย์ วันที่ 26 เมษายน 2431 เป็นวันเปิดโรงพยาบาลศิริราช วันที่ 1 เมษายน 2448 ทรงประกาศเลิกทาส และตราพระราชบัญญัติทาส ร.ศ. 124 ห้ามมิให้คนเกิดในรัชกาลของพระองค์เป็นทาสอีก และวันที่ 23 ตุลาคม 2453

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เสด็จสวรรคต ด้วยโรคพระวัณกะ (ไทฟอยด์) รวมพระชนมายุ 57 พรรษา ครองราชย์ได้ 42 ปี

โดยภาพรวม หนังสือเล่มนี้ได้ให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์และพระราชประวัติรัชกาลที่ 5 ไว้ได้อย่างละเอียดและน่าสนใจ ทั้งในด้าน การเมือง การต่างประเทศ เศรษฐกิจ สังคม และอื่น ๆ ซึ่งทำให้ผู้อ่านได้ความรู้เพิ่มขึ้นและมากยิ่งขึ้นจากที่เคยรู้มาก่อน ซึ่งในฐานะผู้วิจารณ์หนังสือมีทัศนะว่า ประชาชนชาวไทย โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในวัยกำลังศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจะต้องอ่านหนังสือเล่มนี้ เพราะในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ มีเหตุการณ์ในแง่ประวัติศาสตร์จำนวนมากที่ส่งผลมายังสังคมไทยจนทุกวันนี้ ซึ่งพระองค์ได้ทรงมีคุณงามความดีและสร้างสรรค์คุณูปการต่อความเจริญของประเทศไทยเราอย่างมากมายจนหาที่เปรียบไม่ได้ ซึ่งข้าพเจ้าในฐานะนักวิชาการมีทัศนะว่า หนังสือเล่มนี้เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะต้องมีไว้ในห้องสมุดทุกแห่งของประเทศไทย นอกจากนั้น ยังสามารถเป็นแนวทางสำหรับนักวิชาการ อาจารย์ผู้สนใจในประวัติศาสตร์และพระราชประวัติรัชกาลที่ 5 และใช้เป็นข้อมูลทางวิชาการ และประกอบการบรรยายให้แก่นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปได้ต่อไป